ISSN: 1817-3764 (print)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ

УДК 37.013.42:364.4-054.73
DOI https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-3-82-90

Демчишин Віктор Васильович,
аспірант кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна.
pracsoc25@gmail.com
https://orcid.org/0009-0006-9601-4715

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ

Постановка проблеми. Тривале внутрішнє переміщення перетворилося для України з надзвичайної ситуації на сталу соціальну умову, у якій живуть мільйони людей і працюють сотні територіальних громад. Правовий статус переміщеної особи, закріплений спеціальним законом (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014), визначає межі гарантованої державою допомоги, проте не описує змісту тієї роботи, яку виконують соціальні педагоги та соціальні працівники в громаді щодня. Виплата допомоги на проживання (Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, 2022) і перелік соціальних послуг (Про соціальні послуги, 2019) окреслюють ресурсний контур підтримки, тоді як педагогічний вимір супроводу – відновлення суб'єктності людини, її здатності планувати власне життя, входити в нові спільноти та навчатися – залишається слабко унормованим.

Практична суперечність полягає в тому, що інституційна логіка допомоги орієнтована на подолання дефіциту, а завдання соціально-педагогічного супроводу – на розвиток. Перша вимірює результат кількістю наданих послуг, друга – зміною соціальної ситуації людини. Розведення цих логік має не термінологічне, а організаційне значення: воно визначає, які саме компетентності потрібні фахівцеві, за якими показниками оцінюють його роботу та чого має навчати заклад вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявний доробок групується за кількома лініями. Правова та організаційна лінія описує механізми захисту прав переміщених осіб і повноваження суб'єктів їх забезпечення (Бєлов, Бєлова, 2023), змістову характеристику прав переміщених осіб і приймаючих територій (Галіахметов, 2022), а також роль органів місцевого самоврядування як безпосереднього організатора допомоги (Селіхов, 2024). Наведені праці окреслюють інституційну рамку, у якій діє фахівець, проте не описують технології його роботи.

Друга лінія стосується психосоціальних наслідків переміщення. Клініко-психологічні дослідження фіксують підвищений ризик виникнення психічних розладів у переміщених осіб і виокремлюють чинники, що його посилюють (Марута та ін., 2020, с. 25). Соціологічний аналіз засвідчує виражену фемінізацію внутрішнього переміщення, за якої жінки становлять більшість переміщеного дорослого населення й водночас несуть основне навантаження догляду (Москаленко, 2025). Наведені результати обґрунтовують потребу диференціювати супровід за статтю, віком і структурою домогосподарства.

Третя лінія розглядає громаду як середовище інтеграції. Дослідження міжгрупових розколів в об'єднаних територіальних громадах показало, що приплив нових мешканців здатний послаблювати соціальну згуртованість, якщо не супроводжується спеціальною роботою з приймаючою спільнотою (Дейнеко, 2020, с. 62). Систематизацію теорій, моделей і методів соціальної роботи в громаді подано в монографічному дослідженні, відрефлексованому у фаховій рецензії (Омельченко, 2020).

Четверта лінія охоплює технології соціально-педагогічного супроводу. Класичне для вітчизняної традиції розуміння супроводу як тривалої взаємодії з родиною в кризі обґрунтовано в працях із соціальної педагогіки (Олексюк, 2014); воєнний контекст актуалізував педагогічний супровід дітей у закладах освіти (Донченко, 2026). Соціокультурний вимір адаптації мігрантів і роль комеморативних практик у їхній соціалізації розкрито окремо (Білик, Брагіна, 2019), а експресивно-наративні практики описано як ресурс психологічної стабілізації (Силкін, Рижиков, 2026). Досвід перенесення зарубіжних технологій соціальної роботи в українську практику узагальнено на прикладі роботи з ветеранами (Шапошникова, Катрич, 2024).

П'ята лінія – професійна підготовка фахівця. Досліджено особливості підготовки соціальних працівників до захисту прав молоді (Співак, 2018), формування соціально-реабілітаційної компетентності (Олійник, 2020), роль менторства у професійному становленні (Сидорук, 2019) та підготовку до роботи з окремими категоріями клієнтів (Романова, Васильєва, 2021).

Невирішеною частиною загальної проблеми залишається відсутність узгодження між двома масивами знання: моделі супроводу переміщених осіб описано переважно поза контекстом професійної освіти, а компетентності фахівця – поза прив'язкою до конкретної моделі супроводу. Унаслідок цього зміст підготовки формується без чіткої відповіді на питання, до якої саме моделі роботи готують випускника.

Мета статті. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні моделей соціально-педагогічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді та у визначенні компетентностей фахівця, яких потребує кожна з них. Досягнення мети передбачає розмежування суміжних понять супроводу, виокремлення рівнів супроводу, порівняння моделей за критеріями суб'єктності клієнта й показників результату, а також окреслення наслідків для змісту професійної підготовки.

Методологія та методи дослідження. Дослідження виконано в межах теоретико-оглядової стратегії. Методологічною основою слугували системний підхід, що дозволяє розглядати супровід як цілісність із взаємозалежними рівнями; діяльнісний підхід, який фіксує зміну позиції людини від отримувача допомоги до суб'єкта власного життєвого проєкту; компетентнісний підхід, у межах якого результат професійної підготовки описується через здатності фахівця.

Використано такі методи: аналіз і синтез – для виокремлення складників супроводу та їх поєднання в модель; порівняння – для зіставлення моделей за визначеними критеріями; систематизація й класифікація – для впорядкування рівнів і компетентностей; контент-аналіз нормативно-правових актів – для встановлення меж унормованої допомоги; структурно-функціональне моделювання – для опису зв'язків між рівнями супроводу та функціями фахівця; узагальнення – для формулювання висновків.

Добір джерел здійснено за такими критеріями: тематична відповідність супроводу переміщених осіб, соціальній роботі в громаді або професійній підготовці фахівців соціальної сфери; наявність у виданнях, включених до переліку фахових або міжнародних наукометричних баз; хронологічні межі – переважно 2019–2026 роки, за винятком праць, що мають значення для понятійного апарату; мова публікації – українська або англійська. Одиницею аналізу слугувало теоретичне положення, придатне для віднесення до одного з рівнів або до однієї з моделей супроводу. Показниками, які фіксували порівняння моделей, були: провідна мета втручання, позиція клієнта, домінантний

метод роботи, критерій результативності та типовий ризик застосування.

Виклад основного матеріалу. Понятєве поле супроводу переміщених осіб утворюють три терміни, які в практиці часто вживають як синоніми, хоча вони позначають різні за змістом типи діяльності. Соціальна підтримка описує ресурс, доступний людині з боку оточення; соціальний супровід є унормованою послугою з визначеною тривалістю та переліком дій; соціально-педагогічний супровід охоплює цілеспрямовану взаємодію, що має розвивальний характер і завершується зміною позиції людини, а не задоволенням окремої потреби. Розмежування наведених понять подано в таблиці 1.

Наведене розмежування має практичний наслідок. Оцінювання роботи фахівця за показниками другого стовпця вимірює обсяг наданої допомоги, тоді як мета соціально-педагогічного супроводу фіксується показниками четвертого. Підміна одного іншим створює ситуацію, за якої формально успішна робота не змінює становища людини.

Супровід реалізується на трьох взаємопов'язаних рівнях, кожен з яких має власні завдання й методи. Індивідуальний рівень працює з конкретною людиною або родиною, груповий – із спільнотами переміщених осіб, громадський – із приймаючою громадою як середовищем. Характеристику рівнів наведено в таблиці 2.

Практична цінність рівневого подання полягає в тому, що воно унеможливлює зведення супроводу до роботи з окремою людиною. Дослідження громад засвідчують, що прибуття значної кількості нових мешканців здатне загострювати міжгрупові поділи, а отже, робота лише з переміщеними особами без паралельної роботи з приймаючою спільнотою відтворює напругу, яку покликана знімати (Дейнеко, 2020).

Зіставлення підходів, наявних у практиці громад, дозволяє виокремити три моделі супроводу, які різняться не набором послуг, а уявленням про роль людини в процесі допомоги. Порівняння моделей подано в таблиці 3.

Таблиця 1

Розмежування понять супроводу внутрішньо переміщених осіб

Ознака	Соціальна підтримка	Соціальний супровід	Соціально-педагогічний супровід
Природа явища	Ресурс оточення, що сприймається людиною	Соціальна послуга з унормованим змістом	Педагогічно організована взаємодія
Суб'єкт	Родина, друзі, спільнота, волонтери	Фахівець із соціальної роботи, надавач послуг	Соціальний педагог, соціальний працівник, команда
Провідна мета	Пом'якшення наслідків кризи	Подолання складних життєвих обставин	Відновлення суб'єктності й соціальної компетентності
Часові межі	Не унормовані	Визначені договором про надання послуги	Визначені досягненням запланованої зміни
Показник результату	Сприйнята доступність допомоги	Кількість і якість наданих послуг	Зміна соціальної ситуації та самостійності особи

Джерело: складено автором на основі (Про соціальні послуги, 2019; Олексюк, 2014).

Таблиця 2

Рівні соціально-педагогічного супроводу внутрішньо переміщених осіб

Рівень	Основне завдання	Провідні методи	Очікуваний результат
Індивідуальний	Відновлення здатності планувати життя та ухвалювати рішення	Оцінювання потреб, кейс-менеджмент, консультування, супровід у навчанні	Індивідуальний план, реалізований самою особою
Груповий	Відновлення належності до спільноти й взаємної підтримки	Групи взаємодопомоги, тренінги соціальних навичок, експресивно-наративні практики	Стійкі горизонтальні зв'язки між учасниками
Громадський	Формування приймаючого середовища й спільних просторів взаємодії	Фасилітація, медіація, спільні проєкти, комеморативні та культурні практики	Зниження міжгрупової напруги, спільні ініціативи

Джерело: складено автором на основі (Дейнеко, 2020; Білик, Брагіна, 2019; Силкін, Рижиков, 2026).

Таблиця 3

Порівняння моделей соціально-педагогічного супроводу

Критерій	Дефіцитарна (кризова)	Адаптаційна	Інтеграційно-партнерська
Провідна мета	Задоволення базових потреб	Пристосування особи до нових умов	Спільна зміна особи та середовища
Позиція особи	Отримувач допомоги	Учасник запропонованих заходів	Співавтор рішень і носій ресурсу
Домінантний метод	Розподіл матеріальної допомоги, інформування	Навчання, консультування, супровід працевлаштування	Спільні проєкти, самоорганізація, менторство
Критерій результату	Обсяг наданої допомоги	Опанування навичок і зайнятість	Участь у житті громади, взаємна відповідальність
Типовий ризик	Формування залежності від допомоги	Асиміляційний тиск, знецінення досвіду	Висока ресурсомісткість, потреба тривалого часу

Джерело: складено автором на основі (Омельченко, 2020; Шапошникова, Катрич, 2024).

Моделі не є взаємовиключними: у реальній практиці вони утворюють послідовність, у якій кризова робота передує адаптаційній, а та створює передумови для партнерства. Проблемою є не використання дефіцитарної моделі як такої, а її консервація, коли допомога триває роками без переходу до наступного етапу. Профілактикою наведеного ризику слугує планування супроводу з початково визначеною точкою перегляду плану та критеріями завершення роботи.

Кожна модель висуває власні вимоги до фахівця. Дефіцитарна потребує передусім правової та організаційної обізнаності, адже помилка в оформленні статусу або виплат безпосередньо позначається на добробуті родини (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014). Адаптаційна спирається на педагогічний інструментарій: діагностику потреб, навчання дорослих, супровід у здобутті освіти й працевлаштуванні, що узгоджується з описаною в літературі соціально-реабілітаційною компетентністю (Олійник, 2020, с. 246). Інтеграційно-партнерська модель вимагає здатності працювати із середовищем – фасилітувати спільні ініціативи, вести переговори, розв'язувати конфлікти, залучати ресурси громади (Селіхов, 2024).

Узагальнення дозволяє окреслити такий склад професійних компетентностей фахівця соціально-педагогічного супроводу переміщених осіб:

– правова компетентність – знання гарантій, порядку набуття статусу та переліку послуг, уміння супроводжувати людину в адміністративних процедурах;

– діагностико-оцінювальна – володіння процедурою оцінювання потреб, здатність відрізняти першочергову потребу від відкладеної та фіксувати динаміку;

– компетентність кейс-менеджменту – планування супроводу, координація надавачів послуг, ведення випадку та вчасне його закриття;

– травмочутлива – розуміння наслідків травматичного досвіду, уникання повторної травматизації, розпізнавання ознак, що потребують скерування до фахівця з психічного здоров'я (Марута та ін., 2020);

– культурно чутлива та ґендерно чутлива – урахування регіонального досвіду, структури домогосподарства й навантаження догляду (Москаленко, 2025);

– комунікативно-медіаційна – фасилітація груп, ведення переговорів, посередництво між переміщеними особами та приймаючою спільнотою;

– проєктна – розроблення й супровід спільних ініціатив, залучення ресурсів громади та партнерів;

– компетентність професійного самозбереження – розпізнавання ознак вигорання, участь у супервізії, дотримання професійних меж.

Наведений склад узгоджується з висновками досліджень професійної підготовки, які пов'язують якість роботи фахівця з поєднанням правового, психологічного та педагогічного складників (Співак, 2018). Водночас формування компетентностей третьої моделі потребує форм навчання, відмінних від традиційних: практики в громаді, супервізії

та менторського супроводу студента досвідченим фахівцем, що доводить дослідження ролі менторства у професійному становленні (Сидорук, 2019, с. 285). Досвід підготовки до роботи з окремими категоріями клієнтів засвідчує продуктивність поєднання аудиторного навчання з тривалою практикою на базі установи (Романова, Васильєва, 2021).

Для змісту освітніх програм із соціальної роботи та соціальної педагогіки викладене означає три зміни. Перша – уведення наскрізної лінії роботи з переміщенням, яка проходить через дисципліни правового, психологічного та методичного циклів, а не зводиться до окремого спецкурсу. Друга – перенесення частини навчання в громаду, де студент супроводжує випадок під керівництвом ментора з реальним, а не навчальним планом дій. Третя – оцінювання результату підготовки за здатністю студента обґрунтувати вибір моделі супроводу для конкретної ситуації та передбачити ризики цього вибору.

Окремої уваги потребує робота закладів освіти, до яких приходять діти переміщених родин. Педагогічний супровід у закладі дошкільної та загальної середньої освіти утворює найближче до дитини середовище адаптації (Донченко, 2026), а узгодження дій педагогічного колективу та соціальної служби громади перетворює два паралельні процеси на єдиний маршрут супроводу родини. Наведене узгодження є передумовою переходу від дефіцитарної моделі до партнерської, оскільки саме через дитину родина найчастіше вперше долучається до життя приймаючої спільноти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розмежовано поняття соціальної підтримки, соціального супроводу та соціально-педагогічного супроводу за природою явища, суб'єктом, метою, часовими межами й показником результату, що дозволяє уникнути підміни розвивальних завдань обліком наданих послуг.

Обґрунтовано трирівневу структуру супроводу – індивідуальний, груповий і громадський рівні – та показано, що робота лише з переміщеними особами без паралельної роботи з приймаючою громадою відтворює міжгрупову напругу, на зняття якої вона спрямована.

Виокремлено три моделі супроводу: дефіцитарну, адаптаційну та інтеграційно-партнерську, які різняться позицією особи, домінантним методом, критерієм результату й типовим ризиком. Установлено, що ключовою практичною проблемою є консервація дефіцитарної моделі, профілактикою якої слугує планування супроводу з визначеними точками перегляду та критеріями завершення.

Визначено вісім компетентностей фахівця соціально-педагогічного супроводу переміщених осіб і показано їхню відповідність конкретним моделям, що дає підстави формувати зміст професійної підготовки не за переліком дисциплін, а за моделлю роботи, до якої готують випускника.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною перевіркою запропонованої моделі на матеріалі практики територіальних громад, розробленням діагностичного інструментарію для оцінювання рівня сформованості визначених компетентностей та обґрунтуванням змісту наскрізної лінії роботи з переміщенням в освітніх програмах спеціальності «Соціальна робота».

Література

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18 (дата звернення: 25.08.2026).

2. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п (дата звернення: 25.08.2026).

3. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19 (дата звернення: 25.08.2026).

4. Бєлов Д. М., Бєлова М. В. Правові та організаційні засади захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. Вип. 1. С. 47–52. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.7

5. Галіахметов І. А. Змістова характеристика прав внутрішньо переміщених осіб та хост-територій. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2022. Вип. 4. С. 63–68. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.11

6. Селіхов Д. Роль органів місцевого самоврядування України у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аналіз. *Економіка та право.* 2024. Вип. 3 (74). С. 76–84. DOI: https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.03.076

7. Марута Н. О., Каленська Г. Ю., Федченко В. Ю., Панько Т. В., Марута О. С. Психологічні фактори ризику виникнення психічних розладів у внутрішньо переміщених осіб. *Львівський клінічний вісник.* 2020. Вип. 1 (29). С. 21–28. DOI: https://doi.org/10.25040/lkv2020.01.021

8. Москаленко О. Про фемінізацію внутрішнього переміщення під час війни в термінах підходу спроможності Амартія Сена. *Соціологічні студії.* 2025. Вип. 2 (27). С. 40–50. DOI: https://doi.org/10.17721/2306-3971-2025-02-21-21

9. Дейнеко О. Міжгрупові розколи в об'єднаних територіальних громадах: ризики послаблення соціальної згуртованості в децентралізованій Україні. *Соціологічні студії.* 2020. Вип. 2 (17). С. 55–65. DOI: https://doi.org/10.29038/2306-3971-2020-02-55-65

10. Омельченко С. Рецензія на наукову монографію Г. І. Слозанської «Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка.* 2020. Вип. 1. С. 186–189. DOI: https://doi.org/10.25128/2415-3605.20.1.26

11. Олексюк Н. С. Соціально-педагогічний супровід молодої сім'ї, яка перебуває у стані кризи. *Педагогіка вищої та середньої школи.* 2014. Вип. 40. С. 302–308. DOI: https://doi.org/10.31812/educdim.v40i0.3008

12. Донченко О. Педагогічний супровід вихованців закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2026. Вип. 45(1). С. 51–57. DOI: https://doi.org/10.28925/2311-2409.2026.457

13. Білик О. М., Брагіна Т. М. Комеморативні практики в процесі соціалізації освітніх мігрантів у соціокультурному просторі сучасної України. *Вісник Харківської державної академії культури.* 2019. Вип. 56. С. 19–28. DOI: https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.02

14. Силкін Є., Рижиков В. Експресивно-наративні практики театральної імпровізації як ресурс психологічної стабілізації ветеранів війни. Збірник наукових праць *Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки.* 2026. Т. 44, Вип. 1. С. 184–203. DOI: https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v44i1.1992

15. Шапошникова І. В., Катрич В. М. Світовий досвід технологій соціальної роботи з інвалідами збройних сил та перспективи його реалізації в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2024. Вип. 13. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-07-01

16. Співак Я. О. Особливості професійної підготовки соціальних працівників із соціального захисту прав молоді в країнах Європи. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2018. Вип. 30. С. 94–99. DOI: https://doi.org/10.28925/2311-2409.2018.30.94100

17. Олійник І. В. До питання формування у майбутніх соціальних працівників соціально-реабілітаційної компетентності. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Вип. 1 (19). С. 244–251. DOI: https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-1-19-29

18. Сидорук І. І. Роль менторства у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: педагогіка і психологія.* 2019. Вип. 2 (18). С. 283–289. DOI: https://doi.org/10.32342/2522-4115-2019-2-18-36

19. Романова І., Васильєва М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до підтримки інтелектуальної активності літніх людей в умовах карантину. *Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття».* 2021. Вип. 2 (4). С. 15–20. DOI: https://doi.org/10.35387/ucj.2(4).2021.15-20

References

1. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 № 1706-VII [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons: Law of Ukraine dated October 20, 2014 No. 1706-VII]. (2014). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18 [in Ukrainian].

2. Deiaki pytannia vyplaty dopomohy na prozhyvannia vnutrishno peremishchenym osobam: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.03.2022 № 332 [Some issues of payment of living allowance to internally displaced persons: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 20, 2022 No. 332]. (2022). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п [in Ukrainian].

3. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 № 2671-VIII [On social services: Law of Ukraine dated January 17, 2019 No. 2671-VIII]. (2019). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19 [in Ukrainian].

4. Byelov, D. M., & Bielova, M. V. (2023). Pravovi ta orhanizatsiini zasady zakhystu prav bizhentsiv ta vnutrishno peremishchenykh osib [Legal and organizational principles of protection of the rights of refugees and internally displaced persons]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence, (1),* 47–52. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.7 [in Ukrainian].

5. Haliakhmetov, I. A. (2022). Zmistova kharakterystyka prav vnutrishno peremishchenykh osib ta khost-terytorii [Content characteristics of the rights of internally displaced persons and host territorial communities]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence, (4),* 63–68. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.11 [in Ukrainian].

6. Selikhov, D. (2024). Rol orhaniv mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy u zabezpechenni prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: teoretyko-pravovyi analiz [The role of local government bodies of Ukraine in ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons: theoretical and legal analysis]. *Ekonomika ta pravo – Economics and Law, 74*(3), 76–84. DOI: https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.03.076 [in Ukrainian].

7. Maruta, N. O., Kalens'ka, H. Yu., Fedchenko, V. Yu., Pan'ko, T. V., & Maruta, O. S. (2020). Psykholohichni faktory ryzyku vynyknennia psykhichnykh rozladiv u vnutrishno peremishchenykh osib [Psychological risk factors for mental disorders development in internally displaced persons]. *Lvivskyi klinichnyi visnyk – Lviv Clinical Bulletin, 1*(29), 21–28. DOI: https://doi.org/10.25040/lkv2020.01.021 [in Ukrainian].

8. Moskalenko, O. (2025). Pro feminizatsiiu vnutrishnoho peremishchennia pid chas viiny v terminakh pidkhodu spromozhnosti Amartiia Sena [On the feminization of internal displacement during war in terms of Amartya Sen's capability approach]. *Sotsiolohichni studii – Sociological Studios, 2*(27), 40–50. DOI: https://doi.org/10.17721/2306-3971-2025-02-21-21 [in Ukrainian].

9. Deineko, O. (2020). Mizhhrupovi rozkoly v obiednanykh terytorialnykh hromadakh: ryzyky poslablennia sotsialnoi zghurtovanosti v detsentralizovanii Ukraini [Inter-group cleavages in amalgamated territorial hromadas: risks of social cohesion weakening in decentralized Ukraine]. *Sotsiolohichni studii – Sociological Studios, 2*(17), 55–65. DOI: https://doi.org/10.29038/2306-3971-2020-02-55-65 [in Ukrainian].

10. Omelchenko, S. (2020). Retsenziia na naukovu monohrafiiu H. I. Slozanskoi «Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody» [Review of Scientific Monograph "Social Work in the Territorial Community: Theories, Models and Methods" by H. I. Slozanska]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: pedahohika – The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: pedagogy, (1),* 186–189. DOI: https://doi.org/10.25128/2415-3605.20.1.26 [in Ukrainian].

11. Oleksiuk, N. (2014). Sotsialno-pedahohichnyi suprovid molodoi simi, yaka perebuvaie u stani kryzy [Socio-pedagogical assistance for young families that are in crisis]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly – Pedagogy of Higher and Secondary Education, (40),* 302–308. DOI: https://doi.org/10.31812/educdim.v40i0.3008 [in Ukrainian].

12. Donchenko, O. (2026). Pedahohichnyi suprovid vykhovantsiv zakladiv doshkilnoi osvity v umovakh voiennoho stanu [Pedagogical support of preschool education institution children in wartime conditions]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika – Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy, 45*(1), 51–57. DOI: https://doi.org/10.28925/2311-2409.2026.457 [in Ukrainian].

13. Bilyk, O. M., & Bragina, T. M. (2019). Komemoratyvni praktyky v protsesi sotsializatsii osvitnikh mihrantiv u sotsiokulturnomu prostori suchasnoi Ukrainy [Commemorative practices in the course of socialization of educational migrants in the socio-cultural space of modern Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury – Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture, (56),* 19–28. DOI: https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.02 [in Ukrainian].

14. Sylkin, Y., & Ryzhykov, V. (2026). Ekspresyvno-naratyvni praktyky teatralnoi improvizatsii yak resurs psykholohichnoi stabilizatsii veteraniv viiny [Expressive-narrative practices of the atrical improvisation as a resource of psychological stabilization of war veterans]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia: pedahohichni nauky – Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences, 1*(44), 184–203. DOI: https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v44i1.1992 [in Ukrainian].

15. Shaposhnykova, I. V., & Katrych, V. M. (2024). Svitovyi dosvid tekhnolohii sotsialnoi roboty z invalidamy zbroinykh syl ta perspektyvy yoho zastosuvannia v Ukraini [Global experience of social work technologies with armed forces veterans and its implementation prospects in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriia: ekonomika ta upravlinnia – Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management, (13)*. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-07-01 [in Ukrainian].

16. Spivak, Ya. O. (2018). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv iz sotsialnoho zakhystu prav molodi v krainakh Yevropy [Features of professional training for social workers in social protection for young people's rights in European countries]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika – Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy, (30),* 94–99. DOI: https://doi.org/10.28925/2311-2409.2018.30.94100 [in Ukrainian].

17. Oliinyk, I. V. (2020). Do pytannia formuvannia u maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv sotsialno-reabilitatsiinoi kompetentnosti [The formation of social competence among future social workers]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia: pedahohika i psykholohiia – Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology, 1*(19), 244–251. DOI: https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-1-19-29 [in Ukrainian].

18. Sydoruk, I. I. (2019). Rol mentorstva u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [The role of mentoring in the professional training of future social workers]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia: pedahohika i psykholohiia – Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology, 2*(18), 283–289. DOI: https://doi.org/10.32342/2522-4115-2019-2-18-36 [in Ukrainian].

19. Romanova, I., & Vasylieva, M. (2021). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do pidtrymky intelektualnoi aktyvnosti litnikh liudei v umovakh karantynu [Training of future social workers to support elderly people intellectual activity in quarantine]. *Visnyk kafedry YuNESKO «Neperervna profesiina osvita XXI stolittia*» – UNESCO *Chair Journal* «*Lifelong Professional Education in the XXI Century*», *2*(4), 15–20. https://doi.org/10.35387/ucj.2(4).2021.15-20 [in Ukrainian].

Демчишин В. В. Моделі соціально-педагогічного супроводу внутрішньо переміщених осіб та компетентності фахівця

У статті на теоретико-оглядовому рівні обґрунтовано моделі соціально-педагогічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді та визначено компетентності фахівця, яких потребує кожна з них. Актуальність зумовлена переходом внутрішнього переміщення у сталу соціальну умову, за якої інституційна логіка допомоги вступає в суперечність із розвивальними завданнями педагогічної роботи. Методологічною основою слугували системний, діяльнісний і компетентнісний підходи; використано аналіз і синтез, порівняння, систематизацію та контент-аналіз нормативно-правових актів. Розмежовано поняття соціальної підтримки, соціального супроводу й соціально-педагогічного супроводу за природою явища, суб'єктом, метою, часовими межами та показником результату, що унеможливлює підміну розвивальних завдань обліком наданих послуг. Обґрунтовано трирівневу структуру супроводу, яка охоплює індивідуальний, груповий і громадський рівні, та показано, що робота лише з переміщеними особами без паралельної роботи з приймаючою спільнотою відтворює міжгрупову напругу, на зняття якої вона спрямована. Виокремлено три моделі супроводу – дефіцитарну, адаптаційну та інтеграційно-партнерську, порівняні за метою, позицією особи, методом, критерієм результативності й ризиком; установлено, що основною проблемою є консервація дефіцитарної моделі. Визначено вісім професійних компетентностей фахівця: правову, діагностико-оцінювальну, кейс-менеджменту, травмочутливу, культурно та ґендерно чутливу, комунікативно-медіаційну, проєктну й компетентність самозбереження. Окреслено наслідки для професійної підготовки: наскрізна лінія роботи з переміщенням, перенесення частини навчання в громаду під менторським супроводом та оцінювання результату за здатністю студента обґрунтувати вибір моделі.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціально-педагогічний супровід, територіальна громада, професійна компетентність, професійна підготовка.

Demchyshyn V. V. Models of socio-pedagogical support of internally displaced persons and competences of the specialist

The article provides a theoretical review that substantiates the models of socio-pedagogical support of internally displaced persons in a territorial community and identifies the competences of the specialist required by each of them. The relevance stems from the transition of internal displacement into a stable social condition, in which the institutional logic of assistance conflicts with the developmental tasks of pedagogical work. The methodological basis comprises the systemic, activity and competence approaches; analysis and synthesis, comparison, systematisation and content analysis of legal acts were applied. The concepts of social support, social accompaniment and socio-pedagogical support are distinguished by the nature of the phenomenon, the subject, the purpose, the time limits and the indicator of the result. A three-level structure of support is substantiated, covering the individual, group and community levels; working solely with displaced persons without parallel work with the host community reproduces the intergroup tension it is intended to relieve. Three models of support are distinguished – the deficit, the adaptive and the integrative-partnership – compared by purpose, the position of the person, the method, the criterion

of effectiveness and the risk; the principal problem is the conservation of the deficit model. Eight professional competences are defined: legal, diagnostic and assessment, case management, trauma-informed, culturally and gender sensitive, communicative and mediation, project, and self-preservation. Implications for professional training are outlined: a cross-cutting line of work with displacement, training in the community under mentoring, and assessment by the student's ability to justify the choice of a model.

Key words: internally displaced persons, socio-pedagogical support, territorial community, professional competence, professional training.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 02.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.10.2026